

CALCURI FRAZELOGICE ÎN COMUNICAREA ROMÂNILOR DIN SPANIA

IOANA JIEANU

Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești

1. Introducere

Lucrarea *Calcuri frazeologice în comunicarea românilor din Spania* relevă importanța pe care o are studierea fenomenului de contact lingvistic, în cazul comunităților de români din Spania, pornind de la caracteristicile limbilor implicate în acest proces: limba română și limba spaniolă. Dintre multiplele manifestări ale interferenței dintre cele două limbi avute în discuție, în lucrarea noastră am ales să analizăm formele de manifestare ale fenomenului de calc lingvistic, în cadrul comunicării în limba română a imigranților români din Spania.

Menționăm că în momentul de față, în Spania trăiesc peste 800.000 de români, grupați în mai multe comunități în funcție de orașul de reședință, dintre care, cele mai numeroase sunt comunitățile de români din Madrid, respectiv din Castellón de la Plana.

Culegerea datelor a fost realizată în mai multe moduri: strângerea unor casete audio-video, trimise de un grup de români din Madrid rudelor rămase în țară, ancheta lingvistică întreprinsă de noi în februarie 2009, în orașul Castellón de la Plana și selecționarea unor forumuri de discuții ale românilor din Spania.

Ancheta de teren a fost urmată de analiza publică a fișelor în limba română din Spania, a documentelor de arhivă (datele furnizate de oficialitățile orașului Castellón).

2. Aspecte teoretice

Unul dintre fenomenele de interferență între română și spaniolă care se regăsește în mai multe compartimente ale limbii: lexic, morfologie, sintaxă, semantică, frazeologie este calculul lingvistic.

În lucrarea noastră, respectăm tradiția lingvistică românească (Hristea 1984; Palii 1991; Bîrlea 2000; Stanciu-Istrate 2006; Munteanu Colán 2008) și analizăm calculul lingvistic ca pe un fenomen distinct de împrumut, văzută ca un rezultat direct al contactelor dintre două limbi (dintre limba română și limba spaniolă, în cazul nostru), manifestat în cadrul unei societăți bilingve – comunitatea de români din Spania.

După compartimentul limbii în care are loc transferul de proprietăți de forme, distingem în cadrul fenomenului de calc lingvistic între calculul lexical, calculul gramatical și cel frazeologic.

În lucrarea de față, ne vom opri la analiza exemplurilor extrase din corpusul nostru care conțin calcuri frazeologice.

În cadrul calcului frazeologic, „în cazul c ruita mecanismele analogice ale calcului nu implic îmbin ri complet libere de cuvinte, ci unit i frazeologice [...], adic acele îmbin ri de cuvinte care, r mânând semantic autonome, dau na tere unor expresii preferate par ial sau exclusiv în uz fa de altele posibile, chiar dac sunt apropiate sau echivalente” (Merlo 2007: 242), facem distinc ia între unit i frazeologice idiomatice i neidiomatice.

3. Cauzele producerii calcului

Majoritatea cauzelor care determin apari ia calculurilor frazeologice sunt specifice interferen elor lingvistice. Traiul într-o alt ar i contactul permanent cu cet enii autohtoni îi determin pe români s prefere folosirea limbii române atunci când se afl în compania altor români. Calculurile frazeologice sunt cauzate, de multe ori, de dorin a de a folosi exclusiv limba român în comunicare. Subiec ii intervieva i au încercat s foloseasc în timpul anchetei lingvistice doar limba român , astfel, au tradus expresiile din limba spaniol folosind cuvinte române ti. Probabil c acest fenomen este ini ial con tinentizat, pentru ca, dup un anumit timp, expresiile traduse ini ial s înceap a fi folosite, în comunicarea în limba român , involuntar.

4. Calcuri frazeologice

Calcul frazeologic întâlnit în comunicarea românilor din Spania const în „transpunerea literal ” (Stanciu-Istrate 2006: 117), „copierea” (Bârlea 2000: 106) tiparului sintactic al unei unit i frazeologice în alt limb . Preluarea expresiei presupune p strarea tuturor componen ilor, precum i a sensului sau a sensurilor pe care le are în limba de origine.

Deoarece este un fenomen atât de complex, calcul frazeologic a fost considerat alternativ calc lexical, calc sintactic sau împrumut frazeologic.

Calcul frazeologic se aseam n cu un calc lexical de structur , deoarece calcul frazeologic copiaz structura unui grup de cuvinte, pe când cel lexical imit structura intern a unui cuvânt. Cu toate c preia i anumite raporturi sintactice, calcul frazeologic, nu se limiteaz doar la acest aspect, copiind i sensuri care „sunt supuse modific rilor provocate de situa ia exterioar , de momentul psihologic i con in adesea o nuan afectiv sau estetic ” (Jordan 1943: 249).

Majoritatea unit ilor frazeologice copiate din limba spaniol au centrul verbal, un verb polisemantic:

(1) *a avea + substantiv:*

- a. rom. *a avea clase* [a avea ore, a merge la coal] calc frazeologic dup expresia sp. *tener clases*: „Dup ce *am clase* la coal , toc¹ la trompet , la pian” (I6)²; „*Am clase pân la ora cinci*” (I11);
- b. rom. *a avea foame* [a-i fi foame] calc frazeologic dup *tener hambre*: „*Nu am foame acum*” (I23), „*Când am foame m nânc de toate*” (I10).

(2) *a da + substantiv:*

¹ *Tocar* v. (muz) – a interpreta; *tocar la trompeta* – a cânta la trompet .

² I1, I2 etc. reprezint informatorii intervieva i de noi în timpul anchetei dialectale realizat în anul 2009, în Castellón de la Plana. Pe baza interviurilor luate acestora, am alc tuit un corpus care cuprinde împrumuturi, calcuri i comut ri de cod.

- rom. *a da clase* [a preda] calc frazeologic dup sp. *dar clases* „Îmi place cum *d* ea *clase*” (I1), „*Nu ne dau clase* prezențiale, trebuie să te duci la ora lor de tutorie” (I1), „*Nu puteam să-i dau copilului clase*” (I1), „Chiar dacă ești farmacist poți să dai *clase*” (I3), „E farmacist în *d* *clase*” (I4), „Tu lucrezi? La ce *clase dai*?” (I23);
- (3) *a da + substantiv + locuțiune adverbială* :
rom. *a da ceasul în spate* [a da ceasul înapoi] calc frazeologic dup sp. *dar el reloj detras*: „*Am dat ceasul în spate* și asta a fost” (I2).
- (4) *a face + substantiv*:
a. rom. *a face dictare* [a da dictare] calc frazeologic dup sp. *hacer dictado*: „Învăț și *facem dictări*” (I11), „Sâmbătă trecută *am făcut dictare*” (I11);
b. rom. *a face examen* [a da examen / test, a efectua teste, a pregăti] calc frazeologic dup sp. *hacer examen*: „Cu ea *nu faci examene*” (I1), „*Examenul acela se face cu calculatorul*” (I5), „*Le fac examenele*” (I1).
c. rom. *a face masa* [a pune / pregăti / aranja masa] calc frazeologic dup sp. *hacer la mesa*: „*Unde faci masă*, la tine sau la mine?” (I11).
d. rom. *a face replici* [a da replica] calc frazeologic dup sp. *hacer replicas*: „Eu vorbesc la modul general, așa că cei care încep să *fac replici* să le fac dar în limita bunului simț” (C2, A).
- (5) *a ieși + locuțiune adverbială* :
rom. *a ieși în față* [a reuși] calc frazeologic dup sp. *salir adelante*: „*Nu știu dacă o să ies în față* cu totul, de aceea nu vin în față” (I4).
- (6) *a (se) pune + adjectiv*:
a. rom. *a se pune frumoasă* [a se aranja] calc frazeologic dup sp. *ponerse guapa*: „*și uite m-am pus frumoasă* și am zis să merg la biserică” (I10);
b. rom. *a se pune nervos* [a se enerva] calc frazeologic dup sp. *ponerse nervioso*: „*Mă și pune nervos tot timpul*” (I10);
c. rom. *a se pune bolnav* [a se îmbolnăvi] calc frazeologic dup sp. *ponerse enfermo*: „*Când am văzut-o că s-a pus bolnav ...*” (I9).
- (7) *a pune + locuțiune adverbială* :
a. rom. *a pune de acord* [a fi de acord, aici cu sensul de a coordona] calc frazeologic dup sp. *poner de acuerdo*: „*Încerc să le pun de acord* (răspunsurile) înănd cont că toate cărțile sunt din aceeași *corriente*”¹ (I1);
b. rom. *a (se) pune în spate* [a (se) așeza în spate] calc frazeologic dup sp. *ponerse abajo*: „*Eu m-am pus în spate* la poză, că eram înalt” (I15);
c. *a se pune în contact* [a lua legătura] calc frazeologic dup sp. *ponerse en contacto*: „*și m-am pus în contact* cu asociația, la început am colaborat, apoi m-am angajat” (I15).
- (8) *a (-i) pune + substantiv + prepoziție + substantiv*:
rom. *a (-i) pune pe rul de brunet* [a (se) vopsi / a (se) face brunet] calc frazeologic dup sp. *ponerse el pelo de morena*: „*Uite așa mi-am pus pe rul de brunet*, frizură” (I24).
- (9) *a putea + verb*:
rom. *a nu putea vedea* [a suporta, a înghiți (pe cineva)] calc frazeologic dup sp. *no poder ver a alguien*: „*Nu poate să-o vadă* nimeni de la mine din clasă” (I1).
- (10) *a scoate + prepoziție + substantiv*:

¹ *Corriente* s. – curent; (aici are sensul de arie, sferă tematică).

rom. *a scoate din cap* calc frazeologic dup sp. *sacar de la cabeza*: „Îi cere profesoarei *s scoat din capul* copilului tot” (I1).

(11) *a ine + substantiv*:

rom. *a ine distan a* [a ine la distan] calc frazeologic dup sp. *tener la distancia*: „*Am inut distan* de cei din pia ” (I8). Această expresie se poate încadra în calcul sintactic, deoarece diferența dintre ea și echivalentul ei românesc constă în folosirea tranzitivă a verbului.

(12) *mult + substantiv*:

a. rom. *mult renume* [renume mare, foarte cunoscut] calc frazeologic dup sp. *mucho renombre*, expresie folosită pentru a desemna o persoană sau un loc foarte cunoscut: „Restaurant de *mult renume*” (C2, D);

b. rom. *mult firm* [marc, firm cunoscut] calc frazeologic dup sp. *mucha marca / firma*: „La un bar cu *i mai mult firm* ” (C2, D). Folosirea adjectivului *mult* ar putea fi considerat calc semantic, însă sensul său reiese doar din structurile din care face parte.

(13) *substantiv + de + substantiv*:

rom. *memorie de activitate* [raport de activitate] calc frazeologic dup sp. *memoria de actividad*: „După un an de activitate, facem *o memorie de activitate*” (I15). În acest caz, calchierea presupune parstrarea tuturor elementelor compusului spaniol și traducerea lor în limba română.

(14) rom. *de moment* [pentru moment] calc frazeologic dup sp. *de momento*: „*De moment* g se ții la locutorii [locul de unde imigranții telefonează în țara de origine, beneficiind de prețuri convenabile pentru apelurile internaționale]” (I7), „*De moment a disp rut*” (C2, S).

În materialul nostru am identificat și câteva calcuri frazeologice parțiale, formate dintr-unul sau mai multe elemente traduse din spaniol în limba română și un cuvânt împrumutat, care este uneori adaptat limbii române, iar altele, nu.

(15) rom. *a da o vult* calc frazeologic dup sp. *dar vuelta* [a da o tur]: „*Ai dat o vult* prin Delta?” (C2, A1).

(16) rom. *a avea ganas de / a avea o gana de* [a avea chef de] calc frazeologic dup sp. *tener ganas de*: „*Ave i ganas de vorbit?*” (C2, I), „*Aveam o gana de a le zice...*” (C2, B).

(17) rom. *a da ganas* calc frazeologic dup sp. *dar ganas de* [a da / a avea chef de]: „*Îmi dădeau ganas să le răspund*” (C2, S).

(18) rom. *a fi de fiesta* calc frazeologic dup sp. *estar de fiesta* [a merge la o petrecere, a ieși în ora, a se distra în baruri, cluburi, discotecii]: „*Vineri am fost de fiesta*. M-am întors la cinci” (I2). Când *sunt de fiesta*, nu vreau să știu de el” (I4).

(19) rom. *fin de spt mân / sfârșit de spt mân* calc frazeologic dup sp. *fin de semana* [week-end]: „*Un sfârșit de spt mân* bun” (I17), „Mi-ar plăcea să merg odată *un fin de spt mân* până acolo” (C2, B), „Dacă mergi doar *un fin de semana*, alege mai întâi locul” (C2, S). În primele două exemple, expresiile *sfârșit de spt mân* și *fin de spt mân* sunt calchiate după *fin de semana* (prima este calc frazeologic total, iar a doua, calc frazeologic parțial, deoarece unul dintre termeni este împrumutat). În cel de-al treilea exemplu identificat în corpus, expresia *fin de semana* este împrumutată, nu este calc.

(20) rom. *da una ostia* calc frazeologic dup sp. *dar alguien una ostia* [a da una pe spinare cuiva]: „*Îi dau una ostia* de nu te vezi” (I24).

5. Concluzii

La finalul analizei fenomenului de calc frazeologic după limba spaniolă, identificat în materialul pe care l-am înregistrat, am ajuns la următoarele concluzii:

- calcul lingvistic după modelul spaniol este întâlnit frecvent în comunicarea românilor imigranți în Spania, în special calcul frazeologic, contribuind la dezvoltarea vocabularului limbii române vorbite în comunitățile românești din Peninsula Iberică. Frecvența poate fi explicată prin similitudinile dintre limba română și limba spaniolă în toate compartimentele limbii.

- calcul lingvistic este un fenomen complex, care afectează mai multe niveluri ale limbii: lexic, morfologie, sintaxă, uneori simultan, altele acționând într-o singură direcție. De aceea, analiza acestei manifestări a interferențelor lingvistice presupune o bună cunoaștere a limbilor aflate în contact și a contextului general în care s-a produs interferența.

BIBLIOGRAFIE

- Bîrlea, Petre, Roxana Magdalena Bîrlea, 2000, *Lexicul românesc de origine franceză*, Târgoviște, Bibliotheca.
- Hristea, Theodor, 1984, „Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogățire a vocabularului”, în T. Hristea (coord.), *Sinteze de limba română*, ediția a III-a, București, Editura Albatros.
- Iordan, Iorgu, 1949, *Influența rusească asupra limbii române*, Analele Academiei, București.
- Merlo, Roberto, 2007, „Interferențe lingvistice italo-române. Studiu de caz”, în *Români majoritari / Români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice*, Lumina Botoșaneanu, Elena Dînilă, Celia Holban, Ofelia Ichim (eds.), Iași, Editura Alfa, p. 235-271.
- Munteanu Colán, Dan, 2008, *Româna vorbită în Spania poate deveni o nouă modalitate lingvistică?*, comunicare prezentată la București, septembrie 2008, Conferința *Diaspora în Cercetarea Științifică Românească*, sub egida Academiei Române, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”.
- Palii, A., 1991, *Calchierea ca aspect al interferenței limbilor (contacte moldo-ruse)*, Academia de Științe, Institutul de limbă și literatură, Chișinău.
- Stanciu-Istrate, Maria, 2006, *Calcul lingvistic în limba română*, București, Editura Academiei Române.

PHRASEOLOGICAL LOAN TRANSLATION IN THE COMMUNICATION OF ROMANIAN IMMIGRANTS

(Abstract)

Following the theoretical aspects concerning the loan translation (Hristea 1984, Bîrlea 2000, Istrate 2006), we classified the loan translation in: lexical loan translation (loan translations of the morphemic structure and loan translations of the semantic structure), grammatical loan translation (morphological and syntactic) and phraseological loan translation. Most loan translations after Spanish are phraseological and they are helping the development of the Romanian language used by the immigrants in Spain.